

TALABALARDA KASBIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY METODLARI

Xudoyberdiyev Erkin Umedovich

Buxoro davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Zamonaviy ta'lim tizimida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, talabalarning amaliy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Oliy ta'lim muassasalarining asosiy vazifalaridan biri – talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash va ularni mehnat bozorida muvaffaqiyatli ishlashga tayyorlashdir. Shuningdek, talabalarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda zamonaviy pedagogik metodlarning ahamiyati kattadir. Ushbu maqolada talabalar kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishning zamonaviy metodlari tahlil qilinadi va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati ko'rsatiladi.

Kasbiy kompetensiya – bu individualning o'z kasbiy faoliyatini samarali bajarish uchun zarur bo'lgan bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlar to'plami. Bu kompetensiyalar talabalarga o'z kasbiy maqsadlariga erishishda va mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lishda yordam beradi. Kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi.

Kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda quyidagi asosiy komponentlar mavjud:

- bilimlar – kasbiy soha bo'yicha fundamental bilimlar, asosiy qonun-qoidalar, texnologiyalar va metodlar;
- ko'nikmalar – o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llash, muammolarni hal qilish, va innovatsion g'oyalarni ishlab chiqish;
- qobiliyatlar – individualning o'z kasbini muvaffaqiyatli bajarish uchun zarur bo'lgan qobiliyatlar, masalan, analitik fikrlash, jamoada ishlash va liderlik qobiliyatlari.

Zamonaviy ta'lim tizimi talabalarni nafaqat bilim berish, balki ularni amaliyotga tayyorlashga ham qaratilgan. Kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda qo'llaniladigan zamonaviy metodlar talabalarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni ijodiy fikrlashga o'rgatish va muammolarni hal qilishga tayyorlashga xizmat qiladi. Quyida talabalarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda qo'llaniladigan ba'zi zamonaviy pedagogik metodlar ta'riflanadi.

Loyiha asosida o'rganish metodi talabalarga real hayotdagi masalalarni hal qilishda o'z bilimlarini qo'llash imkonini beradi. Bu metodda talaba ma'lum bir loyiha doirasida ishlaydi va o'z bilimlarini praktika bilan sinovdan o'tkazadi. Loyiha asosida o'rganish orqali talabalar quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradilar:

- kreativlik va innovatsion fikrlash, ya'ni talabalar yangi g'oyalar va yechimlarni ishlab chiqishga undaydigan vazifalar bilan shug'ullanishadi;

- jamoaviy ish va kommunikatsiya ko'nikmalari, ya'ni talabalar loyihalarini amalga oshirishda guruh bo'lib ishlashni o'rganadilar, bu esa jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi;

- muammolarni hal qilish, ya'ni talabalar real hayotdagi muammolarni aniqlab, ular uchun optimal yechimlarni topishga harakat qilishadi.

PBL metodi talabalarni mehnat bozorida talab qilinadigan ko'nikmalarga tayyorlashga xizmat qiladi. Talabalar loyiha jarayonida o'z bilimlarini qo'llash va o'rganish bilan birga, real sharoitlarda mustaqil ishlashga o'rganadilar.

Loyiha asosida o'rganish (PBL) metodi talabalarga real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun loyihalar yaratish imkoniyatini beradi. Ushbu metod orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarni, balki ularni amaliyotda qo'llashni ham o'rganadilar. PBL metodi talabalar o'rtasida jamoaviy ishni rivojlantiradi, muammolarni hal qilishga o'rgatadi va innovatsion fikrlashni rivojlantiradi. Metodning afzalliklari:

- amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish – talabalar real sharoitlarda bilimlarni qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

- kreativ fikrlashni rivojlantirish – talabalar yangi g'oyalar ishlab chiqish va ularga amaliy yechimlar topish orqali kreativ fikrlashni o'rganadilar.

- jamoaviy ish – metodida talabalar jamoa bo'lib ishlashadi, bu esa kommunikatsiya va jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Muammoli o'rganish metodida talabalar o'z bilimlarini amaliy muammolarni hal qilishda qo'llashadi. Talabalar mustaqil ravishda muammo yechimlarini izlashadi, bu esa ularning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Muammoli o'rganish metodida talabalar ma'lum bir muammoni hal qilish orqali bilimlarni o'rganadilar. Talabalar muammo bilan yuzlashganda, ular bilimlarni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash va echim topish jarayonida amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Bu metodning asosiy afzalligi shundaki, talabalar o'zlariga yuzaga kelgan muammolarni hal qilish orqali o'rganadilar.

Muammoli o'rganishning asosiy foydalari:

- tanqidiy fikrlash – talabalar ma'lumotlarni tahlil qilish, ularni solishtirish va alternativ fikrlar ishlab chiqish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantiradilar.

- mustaqil o'rganish va qaror qabul qilish – talabalar mustaqil ravishda muammolarni hal qilishga o'rgatiladi va bu ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi.

- amaliyotga tayyorlash – muammoli o'rganish talabalarga real hayotdagi muammolarni hal qilishda o'z bilimlarini qo'llashni o'rgatadi, bu esa ularni ish bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

Blended Learning (aralash ta'lim) metodida an'anaviy darslar va onlayn ta'limning kombinatsiyasi qo'llaniladi. Talabalar darslarni internet orqali o'rganishadi, lekin amaliy mashg'ulotlar va seminarlar ham mavjud. Bu metod talabalarni mustaqil o'rganishga va jadal rivojlanishga undaydi. Metodning afzalliklari:

- mustaqil o'rganish – talabalar o'z vaqtida va qulay sharoitda darslarni o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishadi.
- interaktivlik – onlayn ta'lim platformalari talabalar bilan interaktiv tarzda ishlash imkoniyatini beradi.
- tezkor va samarali o'rganish – aralash ta'lim metodi talabalar uchun o'rganish jarayonini tez va samarali qilish imkoniyatini yaratadi.

Simulyatsiya va virtual amaliyotlar yordamida talabalar real ish sharoitlarini tajriba qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu metod orqali talabalar xavfsiz muhitda, real vaziyatlarda qanday harakat qilishni o'rganadilar. Metodlar afzalliklari:

- real sharoitlarni o'rganish – talabalar virtual amaliyotlarda real ish sharoitlarini sinab ko'rishadi;
- xatolardan o'rganish, ya'ni virtual muhitda talabalar xatolarni amalga oshirib, ularni tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladilar;
- innovatsion texnologiyalarni qo'llash, bu metod talabalarni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtiradi va ularni qo'llashga o'rgatadi.

Talabalarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda o'qituvchilarning roli juda katta. Ular faqat nazariy bilimlarni beribgina qolmay, balki talabalarga amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda, mehnat bozoriga tayyorlanishda va muammolarni hal qilishda yordam berishadi. Pedagoglar zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llash orqali talabalar uchun motivatsiya yaratadilar va ularni o'z kasbiy sohasiga qiziqtiradilar.

Pedagoglarning asosiy vazifalari:

- shaxsiy rivojlanish, ya'ni talabalar shaxsiy rivojlanishlari uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'rganishadi;
- innovatsion metodlar, ya'ni pedagoglar talabalarga zamonaviy pedagogik metodlarni o'rgatadilar;
- mehnat bozoriga tayyorgarlik, ya'ni o'qituvchilar talabalarni amaliyotga tayyorlash va ularning kasbiy kompetensiyalarini oshirishga yordam berishadi.

Aralash ta'lim zamonaviy texnologiyalarni qo'llash imkoniyatini yaratadi va talabalarga ta'lim jarayonini yanada shaxsiylashtiradi. Bu metod talabalarni mustaqil va jadal o'rganishga o'rgatadi, bu esa mehnat bozorida samarali faoliyat yuritishlariga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Alonso, M., & Perez, R. (2020).** *Project-Based Learning as a Strategy for Professional Competence Development: A Systematic Review.* Journal of Educational Technology & Society, 23(3), 45-59.
2. **Zhukov, P., & Ivanov, S. (2020).** *Challenges of Professional Competence Formation in Higher Education Institutions: Methods and Approaches.* Russian Journal of Educational Research, 18(4), 50-62.
3. **Sainz, M. (2021).** *Innovative Pedagogical Approaches in Higher Education for Developing Professional Competencies.* Journal of Education and Training, 14(2), 102-118.
4. **Khan, A., & Shamsuddin, S. (2022).** *Innovative Teaching Methods for Enhancing Professional Competencies in Higher Education: A Review.* Journal of Educational Research and Practice, 12(4), 202-215.
5. Tukhtaeva, Z., Abulova, P., Hamidova, L., & Imomova, D. (2023). METHODOLOGICAL ANALYSIS OF PROVIDING THE INTEGRATION OF SCIENCES IN THE FIELD OF SEWING. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(3), 107-112.
6. Tukhtaeva, Z., Abulova, P., Hamidova, L., & Imomova, D. (2023). METHODOLOGICAL ANALYSIS OF PROVIDING THE INTEGRATION OF SCIENCES IN THE FIELD OF SEWING. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(3), 107-112.
7. Хамраева, Ф. Ш. (2023). Преимущества цифровизации обязательных страховых услуг. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 2(5), 17-22.